

52
Б 83

ВАЛЕНТИНА БОРОВИК
ІВАН КРЯЧКО

АСТРОНОМІЯ САМОВЧИТЕЛЬ

НАЦІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ГОЛОВНА АСТРОНОМІЧНА
ОБСЕРВАТОРІЯ

ВАЛЕНТИНА БОРОВИК
ІВАН КРЯЧКО

АСТРОНОМІЯ САМОВЧИТЕЛЬ

КИЇВ
АКАДЕМПЕРІОДИКА
2019

УДК 52(075.4)

Б82

<https://doi.org/10.15407/akademperiodyka.393.142>

Рецензенти:

Л. М. СВАЧІЙ, канд. фіз.-мат. наук

В. В. СІПІЙ, вчитель-методист (фізика й астрономія)

Затверджено до друку Вченою радою

Головної астрономічної обсерваторії НАН України

(протокол від 30.08.2018 № 12)

Видання здійснено за кошти Цільової комплексної програми

«Створення та розвиток науково-видавничого комплексу

НАН України»

Боровик В.

Б82 Астрономія. Самовчитель / Валентина Боровик, Іван Крячко; НАН України, Головна астрономічна обсерваторія. — Київ: Академперіодика, 2019. — 142 с.

ISBN 978-966-360-393-3

Це науково-популярне видання висвітлює основні відомості з царини сучасної астрономії — як навчальний матеріал для самостійного опанування читачем. Воно стане у пригоді тим, хто бажає самостійно ознайомитись із азами астрономічної науки, ним зможуть скористатися школярі та вчителі, які викладають курс «Природознавство».

У книжці подано елементарні астрономічні відомості у простій і цікавій формі, отож вона розрахована на широкий читацький загал.

УДК 52(075.4)

© Головна астрономічна обсерваторія
НАН України, 2019

ISBN 978-966-360-393-3

© Академперіодика, оформлення, 2019

ЗМІСТ

ВСТУП	7
§ 1. НЕБО ТА НЕБЕСНА СФЕРА	11
§ 2. СУЗІР'Я	24
§ 3. ЗОРЯ — САМОСВІТНЕ НЕБЕСНЕ ТІЛО	35
§ 4. ВІДМІННОСТІ МІЖ ЗОРЯМИ. МІЖЗОРЯНИЙ ПРОСТІР	46
§ 5. ПЛАНЕТИ Й ПЛАНЕТНІ СИСТЕМИ	55
§ 6. ЗОРЯНІ СИСТЕМИ — ГАЛАКТИКИ	68
§ 7. ВСЕСВІТ І ЙОГО СКЛАДНИКИ	80
§ 8. ЛЮДИНА І ВСЕСВІТ	87
§ 9. АСТРОНОМІЯ — НАУКА, ЩО ВИВЧАЄ ВСЕСВІТ	98
§ 10. ВИЗНАЧЕННЯ НАЙВІДОМШИХ СУЗІР'ІВ НА КАРТІ ЗОРЯНОГО НЕБА	108
§ 11. СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЗА ЗОРЯНИМ НЕБОМ УПРОДОВЖ КАЛЕНДАРНОГО РОКУ	118
ВИСНОВКИ	124
НАЙВАЖЛИВІШІ ЗНАННЯ	127
ПІСЛЯМОВА	129
ДОДАТКИ	131

КАМІЛЬ ФЛАММАРІОН

ПОПУЛЯРНА АСТРОНОМІЯ

наука для всіх наука для всіх наука для всіх

НАЦІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ГОЛОВНА АСТРОНОМІЧНА
ОБСЕРВАТОРІЯ

КАМІЛЬ
ФЛАММАРІОН

ПОПУЛЯРНА АСТРОНОМІЯ

КИЇВ
АКАДЕМПЕРІОДИКА
2019

УДК 52(075.4)

Ф70

<https://doi.org/10.15407/akademperiodyka.393.190>

*Переклад з видання «Камилль Фламмаріонь.
Основи астрономії в общепонятном изложеніи. — С.-Петербург:
Издательство «Вестника Знания», 1909» виконав І. П. Крячко*

*Затверджено до друку Вченою радою
Головної астрономічної обсерваторії НАН України
(протокол від 30.08.2018 № 12)*

*Видання здійснено за кошти Цільової комплексної програми
«Створення та розвиток науково-видавничого комплексу
НАН України»*

Фламмаріон Каміль

Ф70 Популярна астрономія / Каміль Фламмаріон; НАН України, Головна астрономічна обсерваторія. — Київ: Академперіодика, 2019.— 190 с.

ISBN 978-966-360-393-3

Автор книжки «Популярна астрономія» — знаменитий французький популяризатор астрономії XIX — початку XX ст. Каміль Фламмаріон. Викладений тут матеріал і донині не втратив актуальності, тому стане добрим помічником учителям, вихователям, батькам, які бажають ознайомити дітей із першопочатками астрономії.

У книжці подано елементарні астрономічні відомості у простій і цікавій формі, отож вона розрахована на широкий читацький загал.

УДК 52(075.4)

© Головна астрономічна обсерваторія
НАН України, 2019

ISBN 978-966-360-393-3

© Академперіодика, оформлення, 2019

ЗМІСТ

**КАМІЛЬ ФЛАММАРІОН — НАЙВИДАТНІШИЙ
ПОПУЛЯРИЗАТОР АСТРОНОМІЇ 9**

**§ 1. ПЕРШІ АСТРОНОМІЧНІ
СПОСТЕРЕЖЕННЯ 11**

§ 2. ДЕНЬ 14

**§ 3. НЕМОЖЛИВО ДИВИТИСЯ
НА СОНЦЕ 15**

§ 4. ДЖЕРЕЛО СВІТЛА 18

§ 5. ЗНАЧЕННЯ СВІТЛА В ПРИРОДІ 22

§ 6. ДЖЕРЕЛО ТЕПЛА 24

**§ 7. СОНЯЧНЕ ТЕПЛО І ЖИТТЯ
НА ЗЕМЛІ 28**

§ 8. ЕКОНОМНА ПІЧ 30

§ 9. СХІД І ЗАХІД СОНЦЯ 32

**§ 10. МИСТЕЦТВО ЗНАХОДИТИ СТОРОНИ
СВІТУ НЕ ВТРАЧАЙ ПІВНІЧ! 34**

§ 11. ЛАМПА, ЩО НІКОЛИ НЕ ЗГАСНЕ 36

**§ 12. СПІРНЕ ПИТАННЯ:
ЩО ОБЕРТАЄТЬСЯ? 39**

**§ 13. ЗЕМЛЯ ОБЕРТАЄТЬСЯ
НАВКОЛО СЕБЕ 41**

§ 14. ІЛЮЗІЯ ТА ДІЙСНІСТЬ 43

§ 15. ЗЕМЛЯ — КУЛЯ 46

§ 16. ВІСЬ ЗЕМНОЇ КУЛІ ТА ДВА ПОЛЮСИ 49

**§ 17. НАСЛІДОК РУХУ ЗЕМЛІ:
НІЧ ЗМІНЮЄТЬСЯ ДНЕМ,
А ДЕНЬ — НІЧЧЮ 51**

§ 18. МИЛЬНІ БУЛЬКИ 52

- § **19.** УМОВИ ІСНУВАННЯ НА ПОВЕРХНІ ЗЕМЛІ:
ПОДОРОЖ ШОКОЛАДА **55**
- § **20.** ПОДІЛ МАНДАРИНА **59**
- § **21.** ГОДИННИК. ДЕ БУВАЄ ПОЛУДЕНЬ
О ЧОТИРНАДЦЯТИЙ ГОДИНІ? **63**
- § **22.** ВІЧНИЙ ДЕНЬ - ВІЧНА НІЧ **68**
- § **23.** НЕБО ТА ЗЕМЛЯ **70**
- § **24.** НІЧНЕ СВІТИЛО **71**
- § **25.** МІНЛИВИЙ ВИГЛЯД МІСЯЦЯ. ФАЗИ **75**
- § **26.** ПРО ТЕ, ЩО ВИДНО НА МІСЯЦІ **81**
- § **27.** ПОДОРОЖ НА МІСЯЦЬ **87**
- § **28.** ГРА В ПІЖМУРКИ. ЗАТЕМНЕННЯ **94**
- § **29.** МАНДРІВНИКИ МИМОВОЛІ. ЗЕМЛЯ ОБЕРТАЄТЬСЯ
НАВКОЛО СОНЦЯ. АВТОМОБІЛЬНІ ПЕРЕГОНИ **103**
- § **30.** КЛІМАТ І ПОРИ РОКУ **107**
- § **31.** ТРОЄ ДРУЗІВ НА НЕБІ **114**
- § **32.** СУЗІР'Я. ДАВНІ ЛЕГЕНДИ ПРО НЕБО. ЗОДІАК.
НЕБЕСНИЙ ЗВІРИНЕЦЬ **117**
- § **33.** НАСЕЛЕННЯ НЕСКІНЧЕННОСТІ. ЗОРІ **132**
- § **34.** СУСІДНЯ ЗОРЯ — СОНЦЕ **138**
- § **35.** «ЗБИРАЙТЕСЯ НАВКОЛО МОГО
БІЛОГО СУЛТАНА» **146**
- § **36.** ВАЛЬС ПЛАНЕТ. ЗАКОНИ КЕПЛЕРА **151**
- § **37.** ВСЕСВІТНЄ ПРИТЯГАННЯ, АБО ТЯЖІННЯ **155**
- § **38.** МЕРКУРІЙ І ВЕНЕРА **158**
- § **39.** МАРС **163**
- § **40.** ЮПІТЕР, ВЕЛЕТЕНЬ СЕРЕД СВІТІВ **167**
- § **41.** САТУРН **170**
- § **42.** УРАН. НЕПТУН **172**
- § **43.** КОМЕТИ, ЛЕТЮЧІ ЗОРІ, АЕРОЛІТИ **176**
- § **44.** ТУМАННОСТІ Й ЗОРЯНІ СКУПЧЕННЯ **181**
- § **45.** НЕСКІНЧЕННІСТЬ ПРОСТОРУ **185**